

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

OTSUS

Kaebus nr 40797/17
Janno SAAR
vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond), olles 12. novembril 2019 kokku tulnud komiteena, kuhu kuuluvad
esimees Ivana Jelić,
kohtunikud Julia Laffranque,
Arnfinn Bårdsen
ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,
võttes arvesse 1. juunil 2017 esitatud eespool nimetatud kaebust,
võttes arvesse vastustajariigi esitatud märkusi ja sellele vastuseks esitatud kaebaja märkusi, olles pidanud nõu, tegi järgmise otsuse.

ASJAOLUD

1. Kaebaja Janno Saar on Eesti kodanik, kes on sündinud 1976. aastal ja elab Tallinnas. EIK-is esindasid teda Tallinnas tegutsevad advokaadid K. Rande ja O. Nääs.
2. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

A. Kohtuasja asjaolud

3. Kohtuasja asjaolud, nagu pooled on need esitanud, võib kokku võtta järgmiselt.

1. Kaebaja õigusbüroo läbiotsimine

4. Üheskoos A. V.-ga on kaebaja õigusbüroo juhatuse liige. Õigusbüroo osutas teenuseid AS-ile Tere, kelle suhtes viidi läbi maksukuriteoga seotud kriminaalmenetlust. Kriminaalmenetluse raames koostas Põhja Ringkonnaprokuratuur 15. augustil 2016. aastal läbiotsimismääruse kaebaja äriühingu ruumide läbiotsimiseks. Läbiotsimismääruse järgi oli läbiotsimise eesmärk leida raamatupidamis- ja muid dokumente, arvuteid ja elektroonilist kirjavahetust, mida saaks kriminaalasjas tõendina kasutada. Läbiotsimismääruses nimetati kahtlustatavana A. V.-d. Kaebajat ei nimetatud. Läbiotsimise päeval allkirjastas kaebaja läbiotsimismääruse, märkides, et on sellega tutvunud.

5. 16. augustil 2016. aastal umbes kell 10, kui kaebaja ja A. V. viibisid AS-i Tere kontoris, sisenesid Maksu- ja Tolliameti (edaspidi: MTA) ametnikud AS-i Tere ruumidesse. A. V. peeti kahtlustatavana kinni ja seejärel, kaebaja sõnul umbes kell 10.15, käskisid MTA ametnikud kaebajal ja A. V.-l kõndida oma lähedalasuvasse õigusbürosse, kus hakati läbiotsimist toimetama. Läbiotsimisprotokolli järgi algas läbiotsimine kell 10.45 ja lõppes kell 15.50. Protokollis viidati kaebajale kui uurimistoimingus osalejale, tema töölaud ja

sahtlid otsiti läbi ning mitu dokumenti ja sülearvuti arestiti. Kaebaja kirjutas alla läbiotsimisprotokollile, märkides, et on sellega tutvunud. Protokollist ei nähtu, nagu oleks kaebaja esitanud läbiotsimisega seoses mingeid taotlusi, kaebusi või vastuväiteid. Pärast läbiotsimist kutsuti kaebaja järgmisel päeval tunnistaja ütlusi andma.

6. Kaebaja väitel ei tohtinud ta kella 10st kuni umbes 16.30ni lahkuda ning tal ei lubatud helistada ega arvutit kasutada. Lisaks tohtis ta tualetti minna vaid relvastatud MTA ametnike saatel. Kaebaja ei väitnud, et ta taotles läbiotsimise ajal luba lahkuda või et sellist taotlust ei rahuldatud.

7. 17. augusti 2016. aasta tunnistajana ülekuulamise protokoll järgi tunnistas ta, et on osutanud konsultatsiooniteenuseid AS-ile Tere. Seoses eelmisel päeval toimunud läbiotsimisega kaebas kaebaja, et talle ei selgitatud tema menetlusseisundit ja tema kinnipidamiseks eelmisel päeval toimunud läbiotsimise ajal puudus õiguslik alus.

2. Kuriteoteatega seotud menetlus

8. 17. augustil 2018. aastal esitas kaebaja Põhja Ringkonnaprokuratuurile kuriteoteate, milles väitis, et 16. augustil 2016. aastal oli temalt seadusliku alusega võetud vastuolus kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi: KrMS) §-iga 136. Kaebaja pidas asjaomaseks ajavahemikku 10.00–16.30.

9. 29. augustil 2016. aastal keeldus Põhja Ringkonnaprokuratuur kriminaalmenetluse alustamisest põhjendusel, et kaebaja vabadust piirati seaduslikel alustel, mistõttu alus kriminaalmenetluse alustamiseks puudub. Prokurör märkis, et Eesti Vabariigi põhiseaduse §-i 20 alusel võib isiku vabadust piirata seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks. Prokurör viitas ka KrMS-i §-i 215 lõikele 1, mille järgi on uurimisasutuse määrused kriminaalasjades kohustuslikud kõigile. Läbiotsimine on selline menetlustoiming, mille korral juuresviibimine teenib ka läbiotsimisele allutatud isiku huve ning tagab läbiotsimise läbipaistvuse ja seaduslikkuse, vältides näiteks tõendite kõrvaldamist või kunstlikku loomist.

10. 5. septembril 2016. aastal esitas kaebaja kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale kaebuse Riigiprokuratuurile. Ta väitis, et KrMS-i §-i 215 lg 1 ei anna iseenesest õigust võtta vabadust isikult, kes ei ole kriminaalmenetluse subjekt.

11. Riigiprokuratuur jättis kaebuse 15. septembril 2016. aastal rahuldamata, viidates KrMS-i §-le 91 ja märkides, et §-i 215 lg 1 andis õiguse allutada kaebaja menetlustoimingule. Riigiprokuröri sõnul ei pea menetlustoimingule allutatud isik olema tingimata kaasatud menetlusosalisena KrMS-i §-i 16 lõike 2 tähenduses, sest isiku kaasamise vajadus võib ilmnedas alles pärast mitmesuguste uurimistoimingute tegemist. Lisaks märgiti, et kaebaja ei olnud põhjendanud, miks oli tema kohustuslik viibimine läbiotsimise juures ebaproportsionaalne või objektiivselt välistatud. Sellised põhjused oleksid võinud olla seotud perekondlike kohustuste, tervisliku seisundi või tööülesannetega, mida ei saanud edasi lükata.

12. Kaebaja 17. oktoobril 2016. aastal Tallinna Ringkonnakohtusse esitatud kaebus jäeti 7. novembril 2016. aastal rahuldamata. Tallinna Ringkonnakohtus leidis, et selles asjas kuriteokoosseis – isiku liikumisvabaduse piiramine ilma isiku nõusolekuta või pettuse teel – puudus. Igal juhul leidis ringkonnakohtus, et arvestades läbiotsimise (milleks oli olemas nõuetekohane luba) eesmärki ja olemust ning asjaolu, et kaebaja ei olnud suvaline isik, vaid läbi otsiti tema enda töökoht, andis §-i 215 lg 1 seadusliku aluse kohustada kaebajat läbiotsimise juures viibima ning suhtlemisvahendeid mitte kasutama.

13. Kuigi Tallinna Ringkonnakohtu otsus oli lõplik, esitas kaebaja siiski apellatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus kaebust menetlusse võtmast.

3. *Uurimistoimingute peale esitatud kaebust puudutav menetlus*

14. 20. veebruaril 2017. aastal esitas kaebaja Põhja Ringkonnaprokuratuurile 16. augustil 2016. aastal MTA toimetatud läbiotsimise peale uurimiskaebuse.

15. Põhja Ringkonnaprokuratuur jättis kaebuse 21. märtsil 2017. aastal rahuldamata, korrates eeltoodud põhjendusi (vt punkte 9, 11 ja 12).

16. Riigiprokuratuurile 22. märtsil 2017. aastal esitatud kaebaja kaebus jäeti 17. aprillil 2017. aastal rahuldamata. Riigiprokurör märkis, et kõik isiku vabaduse piiramise juhtumid ei kujuta endast vabaduse võtmist konventsiooni artikli 5 lõike 1 tähenduses. Kaebaja asjas toimus läbiotsimine kooskõlas seadusega ja tema suhtes kohaldatud piirangud ei olnud ausa läbiotsimise tagamiseks rakendatavast tavakorrast niivõrd palju rangemad.

17. 27. aprillil 2017. aastal esitas kaebaja Harju Maakohusse määruskaebuse. Maakohus jättis kaebuse 29. mai 2017. aasta otsusega rahuldamata. Harju Maakohus selgitas, et isiku, kes ei ole menetlusosaline, menetlustoimingule allutamise ning tema liikumis- ja suhtlemisvabaduse ajutise piiramise eesmärk on vältida menetluse kahjustamist. Ei saa välistada, et läbiotsimise käigus võib tekkida lisameetmete võtmise vajadus, näiteks täiendava läbiotsimise toimetamine teises asukohas või isiku, kes ei ole menetlusosaline, menetlusseisundi muutmine. Samuti ei saa välistada, et menetlustoimingule allutatud isik võib telefoni või arvuti vahendusel anda kolmandale isikule korralduse muuta, hävitada või kõrvaldada mujal asuvat tõendit. Selle vältimiseks on vajalik ja seaduslik ajutiselt piirata isiku (sealhulgas isiku, kes ei ole menetlusosaline) liikumisvabadust. Maakohu hinnangul olid kaebaja viited konventsiooni artikli 5 lõikele 1 ebaolulised, sest kaebajalt ei olnud ebaseaduslikult vabadust võetud.

4. *Lisamenetlus*

(a) **Justiitsministeeriumi selgitused**

18. Vastuseks kaebaja taotlusele märkis Justiitsministeerium 6. oktoobri 2016. aasta kirjas, et ministeerium on pädev selgitama õigusakte, mis kuuluvad ministeeriumi haldusalasse või mille ministeerium on koostanud. Sellised selgitused ei ole kohtule, prokuratuurile ega muudele ametiasutustele siduvad. KrMS-i §-i 215 lõike 1 kohta leidis Justiitsministeerium, et see säte iseenesest ei ole eraldiseisev alus määruste andmiseks või nõuete esitamiseks, vaid sellised alused tuleb alati leida muudest KrMS-i paragrahvidest või muust üldisest õigusaktist. Ministeerium märkis, et kooskõlas KrMS-i §-i 91 lõikega 7 (alates 1. septembrist 2016 ja §-i 91 lg 6 enne seda), mis käsitleb läbiotsimismääruse tutvustamist, on oma ruumide läbiotsimise juures viibivad isikud kohustatud kohal viibima ka läbiotsimismääruse tutvustamise ajal. KrMS-i §-i 91 lg 7 ei täpsusta, kes peavad läbiotsimise juures viibima. Menetlustoimingule allumise piirest väljuv vabaduse võtmine on võimalik üksnes KrMS-is konkreetselt sätestatud alustel.

(b) **Õiguskantsleri hinnang KrMS-i §-i 215 lõike 1 põhiseaduslikkuse kohta**

19. Vastuseks kaebaja taotlusele analüüsis õiguskantsler KrMS-i §-i 215 lõike 1 põhiseaduslikkust. 16. novembri 2016. aasta vastuses jõudis õiguskantsler järeldusele, et KrMS-i §-i 215 lg 1 ei anna eraldiseisvat alust isiku õiguste piiramiseks määruste andmisele ega nõuete esitamisele. Sellistel määrustel ja nõuetel peab alati olema selge ja konkreetne seaduslik alus lisaks nimetatud sättele. Nõude esitamise põhjendus võib tuleneda konkreetse menetlustoimingu olemusest, kuid sellisel juhul peab nõudmine olema kooskõlas selle menetlustoimingu vahetu eesmärgiga. Kuna asjasse puutuvat sätet on võimalik tõlgendada põhiseadusega kooskõlas olevana, siis ei pidanud õiguskantsler KrMS-i §-i 215 lõiget 1 põhiseadusega vastuolus olevaks. Kuid ta märkis, et erinevad ametivõimud on põhiõiguste

piiramiseks loa andmisel tõlgendanud KrMS-i §-i 215 lõike 1 rolli erinevalt. Sellest tuleneb õigusselguse probleem, eelkõige seoses isikutega, kes ei ole menetlusosalised.

(c) **Kompromiss**

20. Esitatud dokumentidest nähtub, et toimus halduskohtumenetlus seoses prokuratuuri kohustusega vastata kaebaja esitatud teatud taotlusele ja Justiitsministeeriumi vaideotsuse, mille ulatus oli ebaselge, tühistamise taotlusega. Selles menetluses kinnitas Harju Maakohus 4. aprillil 2018. aastal kompromissi kaebaja, Justiitsministeeriumi ja prokuratuuri vahel. Kompromissi sisu oli Justiitsministeeriumi esitatud selgitus KrMS-i §-i 215 lõike 1 rolli kohta (vt punkti 18 eespool).

B. Asjakohane riigisisene õigus ja kohtupraktika

1. *Asjakohane riigisisene õigus*

(a) **Eesti Vabariigi põhiseadus**

21. Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi: põhiseadus) §-i 20 lg 2 sätestab järgmist:

§ 20. Igaühel on õigus vabadusele ja isikupuutumatussele.

„Vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras:

[---]

(2) kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks;“

(b) **Kriminaalmenetluse seadustik**

22. Kõnealusel ajal kehtinud KrMS-i § 91 sätestas järgmist.

§ 91. Läbiotsimine

„(1) Läbiotsimise eesmärk on leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt, kriminaalasja lahendamiseks vajalik dokument, asi või isik või kuriteoga tekitatud kahju hüvitamiseks või konfiskeerimiseks arestitav vara või laip või tabada tagaotsitav.

(2) Läbiotsimist toimetatakse prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel, arvestades käesoleva paragrahvi lõigetes 2¹ ja 3 loetletud erandeid.

[---]

(4) Läbiotsimismääruses märgitakse:

1. läbiotsimise eesmärk;
2. läbiotsimise põhjendus.

[---]

(6) Läbiotsimist rakendades tutvustatakse isikule, kelle juures läbi otsitakse, või tema täisealisele perekonnaliikmele või juriidilise isiku või riigi või kohaliku omavalitsuse asutuse, kelle juures läbi otsitakse, esindajale läbiotsimismäärust, mille kohta võetakse määrusele allkiri. Vastava isiku või esindaja puudumisel peab kaasama kohaliku omavalitsuse esindaja.

[---]”

23. Kooskõlas KrMS-i §-i 211 lõikega 1 on kohtueelse menetluse eesmärk koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused.

24. KrMS-i §-i 215 lõike 1 esimene lause sätestas, et uurimisasutuse ja prokuratuuri

määrused ja nõuded nende menetluses olevates kriminaalasjades on kohustuslikud kõigile ning neid täidetakse kogu Eesti Vabariigi territooriumil.

2. Asjakohane riigisisene kohtupraktika

25. 28. aprilli 2011. aasta otsuses asjas nr 3-1-1-31-11 rõhutas Riigikohus läbiotsimisprotokolli olulisust. Riigikohus märkis, et menetlustoimingu protokoll on esmajoones selleks dokumendiks, mille puhul saavad asjaosalised (kes selles asjas olid üks süüdistatavatest ja tunnistaja, kellele läbi otsitud sõiduk kuulus) koheselt reageerida asetleidnud rikkumistele, tehes märkusi või avaldusi. Riigikohtu hinnangul oli asjaolu, et läbiotsimise juures viibinud isikud protokolliga kohtu märkusi ei teinud, tähtis fakt hindamaks tagantjärele konkreetse menetlustoimingu seaduslikkust.

26. 28. mai 2014. aasta otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-131-13 märkis Riigikohus, et läbiotsimisel rikuti kriminaalmenetluse seadustiku nõudeid, kui isikut, kelle juures läbi otsiti, menetlustoimingu juurde ei kutsutud, läbiotsimismäärust talle ei tutvustatud, selle kohta allkirja läbiotsimismäärusele ei võetud ja läbiotsimise juures ei viibinud ka kohaliku omavalitsuse esindaja. Selles asjas kasutas läbi otsitud garaaži süüdistatav, kuid teda menetlustoimingu juurde ei kutsutud. Riigikohtu hinnangul ei saa sellist rikkumist heastada üksnes läbi otsitud garaaži omaniku kaasamisega menetlustoimingusse.

KAEBUS

27. Konventsiooni artikli 5 lõike 1 alusel kaebas kaebaja ebaseadusliku vabaduse võtmise üle.

ÕIGUSKÜSIMUSED

Artikli 5 lõike 1 väidetav rikkumine

28. Kaebaja väitis, et tema eskortimisel AS-i Tere kontorist oma õigusbüroosse ja õigusbüroo läbiotsimise ajal, mis kestis umbes kuus ja pool tundi, oli temalt võetud vabodus vastuolus konventsiooni artikli 5 lõikega 1, mis on sõnastatud järgmiselt:

„1. Igaühel on õigus isikuvabadusele ja -puutumatusle. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras järgmistel juhtudel:

- (a) seaduslik kinnipidamine pädeva kohtu süüdimõistva otsuse alusel;
- (b) seaduslik vahistamine või kinnipidamine kohtu seadusliku korralduse täitmata jätmise eest või seaduses ettenähtud kohustuse täitmise tagamiseks;
- (c) seaduslik vahistamine või kinnipidamine, et tuua isik pädeva õigusasutuse ette põhjendatult kahtlustatuna õigusrikkumises või et põhjendatud vajaduse korral takistada õigusrikkumise toimepanekut või põgenemist pärast seda;
- (d) seadusliku korralduse alusel alaealise kinnipidamine hariduslikuks järelevalveks või tema seaduslik kinnipidamine pädeva õigusasutuse ette toomiseks;
- (e) seaduslik kinnipidamine, et takistada nakkushaiguste levikut, samuti vaimse häirega isikute, alkohoolikute, narkomaanide või hulkurite seaduslik kinnipidamine;
- (f) seaduslik vahistamine või kinnipidamine, et vältida isiku loata sissesõitu riiki või et võtta meetmeid isiku väljasaatmiseks või -andmiseks.“

1. Poolte väited

(a) Riik

29. Riik väitis, et 16. augustil 2016. aastal toimunud läbiotsimise käigus ei olnud kaebajalt vabadus võetud konventsiooni artikli 5 lõike 1 tähenduses, ning palus EIK-il tunnistada kaebus vastuvõetamatuks *ratione materiae*. Alternatiivselt palus riik EIK-il tuvastada, et kaebus on selgelt põhjendamatu, sest juuresviibimise kohustusel oli seaduslik alus ning see oli kooskõlas seaduses sätestatud korra ja artikli 5 lõike 1 punkti b eesmärgiga.

30. Riigi arvates tuleks asjasse puutuvat ajavahemikku arvutada alates umbes kella 10.30st, mil kaebaja eeldatavalt saabus oma õigusbüroosse, kuni kella 15.50ni, mil läbiotsimine lõpetati läbiotsimisprotokolliga järgi.

31. Riik ei väielnud vastu asjaolule, et MTA ametnikud andsid kaebajale korraldusi ning piirasid ajutiselt tema liikumis- ja suhtlemisvabadust. MTA ametnikud tegutsesid seadusliku läbiotsimismääruse alusel. Nad ei kaldunud läbiotsimismääruse eesmärgist kõrvale ning tegutsesid tõhusalt ja viivitusi põhjustamata. Kaebajale antud asjasse puutuvad korraldused olid otseselt seotud läbiotsimise olemuse ja eesmärgiga. Need olid vajalikud läbiotsimise tõhusaks toimetamiseks ning tõendite kogumise ja terviklikkuse tagamiseks (sealhulgas tõendite kõrvaldamise või kunstliku loomise vältimiseks). Riik märkis veel, et kuigi kaebaja ei olnud menetlusosaline, oli ta tihedalt seotud läbiotsitava kohaga – see oli tema töökoht ja lisaks A. V.-le oli ka kaebaja AS-ile Tere õigusteenuid osutanud. Seega oli kaebaja teadlik oma büroo läbiotsimise põhjustest. Muu hulgas aitas kaebaja juuresviibimine tagada tema enda õiguste ja huvide kaitse, eelkõige konventsiooni artiklist 8 tuleneva õiguse kaitse, ning seeläbi tagada läbiotsimise seaduslikkust.

32. Lisaks juhtis riik tähelepanu asjaolule, et kaebaja ei ole kordagi väitnud, nagu oleks ta küsinud luba lahkumiseks kas enne AS-i Tere kontorist enda õigusbüroosse suundumist või oma büroo läbiotsimise ajal. Kui kaebaja oleks esitanud põhjendusi, miks tema lahkumine läbiotsitavatest ruumidest oleks vältimatult vajalik olnud, siis tavapraktikast (vt punkti 11 eespool) lähtudes oleks tal tõenäoliselt lubatud seda ka teha. Seega on küsitav, kas kaebaja tõepoolest ei soovinud läbiotsimise juures viibida. Pigem tuleks eeldada, et kaebaja nõustus seadusliku kohustusega alluda sellisele menetlustoimingule. Alternatiivselt väitis riik, et puudutatud isiku lahkumise võimalus oli nii üldiselt tunnustatud, et see tähendas, et üldine korraldus läbiotsimise juures viibimiseks ei kujutanud endast vabaduse võtmist.

33. Riik rõhutas ka seda, et kaebaja ei lisanud läbiotsimisprotokollile kirjalikke märkusi ega vastuväiteid läbiotsimisele, kuigi tal oli võimalik seda protokollile allkirjastades teha.

34. Igal juhul ei saa kaebaja viibimist oma õigusbüroos umbes kuue tunni vältel tavapärasel tööpäeval pidada vabaduse võtmiseks. Sellest tulenevalt ei võetud kaebajalt vabadust, vaid ta lihtsalt allutati konkreetsest menetlustoimingust – läbiotsimisest – tulenevatele kohustustele, mille eesmärk oli tagada nõuetekohane läbiotsimine.

(b) Kaebaja

35. Kaebaja väitis, et temalt võeti vabadus konventsiooni artikli 5 lõike 1 tähenduses. Tal ei olnud lubatud lahkuda ega suhelda kellegagi väljaspool õigusbürood ning tualetti võis ta minna vaid relvastatud MTA ametnike saatel. Kinnipidamise aeg – kuus ja pool tundi – ei olnud ebaoluline ega muutnud seda järeldust.

36. Igal juhul mainis kaebaja, et ta ei ole veendunud riigi väites, et tavapraktika järgi oleks ta võinud isiklikele vajadustele viidates läbiotsitavatest ruumidest lahkuda. See oli pelk oletus, millel puudus õiguslik alus, ning riik ei ole esitanud ühtegi tõendit sellise praktika kinnitamiseks. Asjaolu, et kaebajal puudus pakiline vajadus olla mujal, ei tähenda, et teda võiks läbiotsimisele allutada.

37. Kaebaja rõhutas, et vastupidiselt riigi väitele ei olnud ta nõustunud kohustusega jääda läbiotsimise ajaks kohale, isegi kui ta talle antud korraldusi aktiivselt ei vaidlustanud. Kuigi ta ei lisanud läbiotsimisprotokollile märkusi ega vastuväiteid läbiotsimisele, tegi ta oma kinnipidamise ebaseaduslikkuse kohta avalduse järgmisel päeval, kui ta tunnistajana üle kuulati. Kaebaja vaidles vastu ka riigi väitele, et läbiotsimise ajal lahkumise keeld teenis tema enda huve. Puudus vajadus kaasata läbiotsimisse kõiki juriidilise isikuga – antud asjas õigusbürooga – seotud inimesi. Asjas kahtlustatava A. V. juuresolekust oleks piisanud. Selle asemel koheldi ka kaebajat kui kahtlustatavat, kuigi vastav seisund tal puudus, sest teda ei olnud läbiotsimismääruses kahtlustatavana nimetatud.

2. EIK-i hinnang

38. Antud asjas on poolte vahel vaidlus selle üle, kas kaebaja olukord seoses tema õigusbüroo läbiotsimisega oli praktikas vabaduse võtmine või mitte.

39. EIK märgib, et pooled on eriarvamusel ajavahemikust, mida tuleks EIK-i hinnangus arvesse võtta (vt punkte 6 ja 30 eespool). Poolte väiteid arvesse võttes leiab EIK, et asjasse puutuv ajavahemik on ligikaudu kuus tundi ehk läbiotsimisprotokollis nimetatust veidi pikem aeg, mis algas hetkest, mil MTA ametnikud eskortisid kaebaja tema õigusbüroosse viimase läbiotsimiseks, ja mis lõppes siis, kui kaebajal lubati lahkuda pärast läbiotsimise lõpetamist ja talle järgmisel päeval tunnistaja ütluste andmiseks ilmumise kutse esitamist.

40. EIK kordab, et artikli 5 lõikes 1 sätestatud õigus vabadusele tähendab isiku füüsilist vabadust. Seega ei puuduta see pelka liikumisvabaduse piiramist, mida reguleerib protokoll nr 4 artikkel 2. Selleks, et teha kindlaks, kas kellelki on artikli 5 tähenduses vabadus võetud, tuleb esmalt vaadata tema konkreetset olukorda ja võtta arvesse tervet rida asjaolusid, näiteks kõnealuse meetme liiki, kestust, mõju ja kohaldamisviisi. Vahetegu vabaduse võtmise ja liikumisvabaduse piiramise vahel sõltub kohaldatava meetme määrast ja intensiivsusest, mitte olemusest või sisust (vt *De Tommaso vs. Itaalia* [suurkoda], nr 43395/09, punkt 80, 23. veebruar 2017, edasiste viidetega, ning *Khlaifia jt vs. Itaalia* [suurkoda], nr 16483/12, punkt 64, 15. detsember 2016). Nagu EIK on varem leidnud, võimaldab kõnealuse meetme liigi ja kohaldamisviisi arvesse võtmise nõue EIK-il arvestada muude piiramise liikide kui kambrisse lukustamise konkreetse konteksti ja asjaoludega. Meetme võtmise kontekst on tõepoolest oluline, sest olukorrad leiavad üldiselt aset moodsas ühiskonnas, kus inimestelt võidakse nõuda liikumisvabaduse või isikuvabaduse piiramise talumist üldistes huvides (vt eespool viidatud *De Tommaso*, punkt 81, ja *Nada vs. Šveits* [suurkoda], nr 10593/08, punkt 226, EIK 2012).

41. EIK on varem artikli 5 lõike 1 seisukohast analüüsinud olukordi, kus isikutele anti korraldus (või esitati palve) viibida läbiotsimise või oma kodu või töökoha vaatluse juures (vt *Miķelsons vs. Läti*, nr 46413/10, 3. november 2015; *Čamans ja Timofejeva vs. Läti*, nr 42906/12, 28. aprill 2016; ning *Stănculeanu vs. Rumeenia*, nr 26990/15, 9. jaanuar 2018). Vastupidiselt asjaomaste kaebajate esitatud väidetele leidis EIK nendes asjades, et nende viibimine läbiotsimise (või vähemalt mingi osa läbiotsimisest) juures ei kujutanud endast vabaduse võtmist konventsiooni artikli 5 lõike 1 mõttes. Sellisele järeldusele jõudmiseks pidas EIK muude kaalutluste hulgas oluliseks asjaolu, et kuigi kaebajatel oli võimalik läbiotsimisprotokollis allkirjastamisel märkusi teha, ei viidanud nad mingile vabaduse piiramisele (vt eespool viidatud *Stănculeanu*, punkt 44; eespool viidatud *Čamans ja Timofejeva*, punktid 116 ja 119; ning eespool viidatud *Miķelsons*, punkt 59). EIK leidis, et puudutatud isikute viibimist läbiotsimise juures võib pidada läbiotsimise õiglase toimetamise tagatiseks (vt eespool viidatud *Stănculeanu*, punkt 45) ning ei saa välistada, eriti juhul, kui läbi otsitakse isiku kodu, et isik soovib läbiotsimise juures viibida (vt eespool viidatud *Miķelsons*, punkt 61, ja vt ka eespool viidatud *Čamans ja Timofejeva*, punktid 117 ja 120).

Lisaks ei saa EIK-i hinnangul välistada, et isiku liikumisvabaduse piiramine läbiotsimise ajal teenib tõendite võltsimise ohu vältimise eesmärki (vt eespool viidatud *Miķelsons*, punkt 61).

42. EIK peab oluliseks rõhutada, et eelmised tähelepanekud ei tähenda, et kohustus viibida isiku kodu või töökoha läbiotsimise juures ei ole kunagi vabaduse võtmine. Isikule kehtestatud piirangute konkreetsest kontekstist ja asjaoludest ning võetud meetme intensiivsusest, sealhulgas võimalikust sunni kasutamisest, võib tuleneda, et isikult oli tõepoolest vabadus võetud (vt näiteks eespool viidatud *Čamans ja Timofejeva*, punktid 111–115, milles leiti, et kaebajalt oli osa läbiotsimise ajast vabadus võetud).

43. Käesoleva kohtuasja asjaolude juurde tulles puudub poolte vahel vaidlus selle üle, et MTA ametnikud palusid kaebajal minna koos nendega kaebaja õigusbüroosse, kus tal kästi püsida kuni läbiotsimise lõpetamiseni ning keelati kasutada telefoni ja arvutit. EIK märgib, et läbiotsimine leidis aset kriminaalmenetluses AS-i Tere vastu, kellele konsultatsiooniteenuste osutamist kaebaja möönis. Kuigi kaebaja ei olnud kriminaalasjas kahtlustatav, on kindel, et läbiotsimine toimus kaebaja töökohas – õigusbüroo, mille juhatuse liige kaebaja oli, kontoris – ning läbiotsimise käigus otsiti läbi kaebaja töölaud ja riulid ning mõned esemed võeti ära. Kaebaja ei väitnud, et ta taotles läbiotsimise ajal luba ruumidest lahkuda või et sellist taotlust ei rahuldatud. Samuti ei väitnud ta, et tal ei olnud võimalik osaleda muul kohtumisel või üritusel või et ta ei saanud täita perekondlikke kohustusi, sest ta pidi läbiotsimise juures viibima. Õigusbüroo läbiotsimine oli seaduslik ning miski ei viita sellele, nagu ei oleks MTA ametnikud läbiotsimist tõhusalt toimetanud või et nad piirasid kaebaja liikumisvabadust rohkem või pikema aja jooksul, kui oli läbiotsimise eesmärki ja olemust arvestades vajalik. Kuigi hiljem algatas kaebaja väidetavalt ebaseaduslikku vabaduse võtmist puudutava menetluse, ei teinud ta läbiotsimisprotokolli allkirjastades märkust, et temalt oli vabadus võetud, samuti ei esitanud ta ühtegi vastuväidet.

44. Eespool toodud asjaoludest tulenevalt ei saa EIK välistada, et kaebaja viibimine läbiotsimise juures ei olnud üksnes tõendite kogumise huvides, vaid – arvestades, et läbi otsiti ka kaebaja töökoht ja kaasa võeti temale kuuluvaid esemeid – aitas ka kaitsta kaebaja huve, isegi kui ta ise seda eitab.

45. Nendel põhjendustel leiab EIK, et kaebaja kohustus minna koos MTA ametnikega oma õigusbüroosse ja viibida läbiotsimise juures ei olnud vabaduse võtmine konventsiooni artikli 5 lõike 1 tähenduses.

46. Sellest tulenevalt ei ole kaebus *ratione materiae* kooskõlas konventsiooniga artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses ja tuleb konventsiooni artikli 35 lõike 4 kohaselt läbi vaatamata jätta.

Sellest lähtudes EIK ühehäälselt

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 5. detsembril 2019. aastal.

Hasan Bakırcı
Sekretäri asetäitja

Ivana Jelić
Esimees